

Motion

1983/84:462

Kerstin Anér

Arkitektkompetens inom statens kulturråd

Samhället har ett grundläggande ansvar för vad som sker med vår byggnadskultur, dvs. våra bebyggda miljöer såväl som dess enskilda byggnader. Men ansvaret finns också hos dem som bygger och planerar.

Ett särskilt ansvar faller på de yrkeskategorier som särskilt utbildas för planering och byggande: samhällsplanerare, ingenjörer, arkitekter m. fl. Förutom det i avtal etc. specificerade ansvaret visavi uppdragsgivaren i det enskilda fallet finns ett etiskt betingat yrkesansvar för att vår byggnadskultur bevaras och utvecklas.

För att på ett rimligt sätt kunna uppfylla detta ansvar måste arkitekterna och de andra yrkeskategorierna ha en tillräcklig kompetens, vid yrkesutövandet vara betrodda av uppdragsgivare och allmänhet, samt ha rimliga villkor för att kunna arbeta på ett kompetent sätt.

Arkitekterna

Totalt beräknas antalet examinerade arkitekter i världen vara uppåt 600 000. I Sverige finns ca 4 000 högskoleutbildade arkitekter. Av dessa är ca 3 600 SAR-medlemmar, varav ca 2 300 arbetar med projektering av byggnader och bebyggelse och resten är offentligt anställda.

Arkitekter är den enda yrkeskategori inom planerings- och byggprocessen, som är utbildad till och skall ansvara för den sammanvägning av alla olika tekniska, estetiska, användningsmässiga, sociala, kulturhistoriska, ekonomiska och andra krav, som kan sammanfattas i begreppet gestaltning. Helhetssyn och helhetsgrepp är centrala begrepp i arkitektens arbete. Arkitekturritningarna eller stadsplanerna är det normala, första resultatet av arkitektarbetet, den färdiga byggnaden eller stadsmiljön är det viktiga definitiva resultatet. Ingen annan yrkeskategori är utbildad av samhället för att klara detta.

Den grundläggande kompetensen: Arkitektutbildningen

F. n. antas 150 (t. o. m. 1980 var det 210) nya arkitektelever/år vid LTH, KTH och CTH. Studietiden till examen är formellt fyra år. Examinationen var i snitt 145/år under 1970-talet. Efterutbildningsmöjligheterna består främst av den ettåriga utbildningen vid KKH:s arkitekturskola, som under senare år varit koncentrerad kring bevarandefrågor. Därutöver finns enstaka kortare kurser vid de tekniska högskolorna och ett varierande utbud

av fortbildningskurser. Internationellt sett är den svenska arkitektutbildningen mycket kort.

I arkitekternas grundutbildning finns arkitekturhistoria som ett viktigt ämne och återkommande inslag om ombyggnad och tillbyggnad av den befintliga bebyggelsen. Förutom den ovan nämnda KKH-efterutbildningen finns också fortbildningskurser om dessa problem.

Arkitekter är den enda yrkeskategori som genom utbildning och yrkesutövning får den nödvändiga kulturhistoriskt baserade helhetssynen på omvandlingen av vår bebyggelse, samtidigt som de har de byggnadstekniska, genomförandemässiga och ekonomiska kunskaper som behövs.

Utövandet av arkitektyrket

Användandet av titeln arkitekt är i Sverige helt fritt. Det finns uppåt 600 konsulterande arkitektföretag med SAR-medlemmar, dvs. små eller stora företag med arkitekter med minst teknisk högskoleexamen eller motsvarande kompetens. På marknaden finns totalt ca 1 800 företag som erbjuder sig att utföra motsvarande "arkitekttjänster". I många av dessa kallar sig yrkesutövarna arkitekter, utan att de har utbildats till sådana. Kvaliteten på det arbete som utförs är ofta diskutabel.

Vid anställning av arkitekter i offentliga tjänster, har examen från teknisk högskola länge varit krav, t. ex. för att utses till stadsarkitekt. I det förslaget till ny Plan- och Bygglag är detta kompetenskrav borttaget. Landets uppåt 300 stadsarkitekter har och kommer att ha en avgörande inverkan på den lokala byggnadskulturella utvecklingen. Att kravet på arkitektexamen tas bort, torde på sikt öka risken för att bl. a. byggnadshistoriska aspekter tappas bort i planeringen.

Den frihet att använda arkitekttiteln som finns i Sverige är internationellt sett sällsynt. I de flesta länder jämställs den fritt praktiserande arkitekten med motsvarande läkare och advokater. Arkitektexamen är grunden för olika slags legitimationsprövning, som oftast görs efter några års yrkespraktik. Utövningen av yrket är i dessa fall alltid knuten till någon form av etiska regler. Människor som vänder sig till arkitekter kan under sådana omständigheter ha större förtroende för deras kompetens och oavhängighet, än vad som i dag är möjligt i Sverige. I många fall betraktas denna samhällets reglering av utövandet av yrket som en viktig grund för att upprätthålla och vidareutveckla byggnadskulturen (jfr "Lex Malraus" i Frankrike).

Den enda form av "legitimering" som i dag finns är medlemskapet i SAR, som åtminstone garanterar högskoleutbildning eller motsvarande kompetens.

Arkitektarbetets villkor

De allra flesta arkitekter med högskoleexamen är anställda i offentlig tjänst eller inom den privata konsultsektorn. Lönemässigt ligger de t. ex. genomsnittligt väsentligt under civilingenjörerna i motsvarande sektorer. Att arkitekterna skulle vara en särskilt privilegierad grupp i samhället är en myt.

Konsultverksamheten är i dag hårt prispressad. Upphandlingskungörelsen styr och den utnyttjas i praktiken till en prispress som ger helt orimliga arbetsvillkor och på sikt leder till allvarliga kvalitetsbrister i bebyggelsen. De marginellt små kostnader man i dag kan vinna genom "billigt" konsultarbete äts på sikt upp många gånger om genom problem som bl. a. uppstår genom allt för pressat eller okvalificerat utfört konsultarbete och som visar sig i den långsiktiga förvaltningen och underhållet av bebyggelsen.

Sammanfattningsvis vill jag föra fram följande:

1. *Byggnadskulturen* och dess frågor bör få en bättre *kulturpolitisk bevakning* än den som i dag finns. För in byggnadskulturpolitik i de kulturpolitiska programmen. Statens kulturråd bör ha byggnadskultur som ett av sina fasta bevakningsområden. En bred folkbildning behövs.

- Ta upp frågan om en bred folkbildning i arkitektur- och miljöfrågor, först och främst som obligatorisk utbildning i grundskola och gymnasium.
- Stöd litteratur, publikationer, utställningar, TV- och radioprogram etc., som för ut byggnadskultur.
- Arkitektkompetens till kulturrådet.

2. *Yrkesutövarna inom byggnadskulturområdet* måste ha tillräcklig kompetens, rimliga arbetsvillkor och en offentlig uppbackning för sitt arbete och dess produkter.

- Förbättra vidareutbildningsmöjligheterna för arkitekter, t. ex. på KKH eller en ny Arkitektur- och Designhögskola.
- Påverka samhällets offentliga institutioner att sätta kraven på god byggnadskultur högt.
- Verka för att kompetenta yrkesutövare inom området anlitas under rimliga villkor med tanke på det långsiktiga ansvaret för byggnadskulturen.
- Verka för att arkitekterna respekteras som upphovsmän till sina verk, på samma sätt som andra konstnärliga yrkesutövare.

3. De offentliga *upphandlingsförordningarnas* effekter i praktiken för byggnadskulturvården bör studeras.

Hemställen

Med hänvisning till ovanstående hemställs*
att arkitektkompetens tillförs statens kulturråd.

Stockholm den 16 januari 1984

KERSTIN ANÉR (fp)

* Se även motionerna 1983/84:463-464.